

Jan Gustek*, Jacek Krawczyk*, Sebastian Lenart*

**ANALIZA WPLYWU
ZASTOSOWANIA PAKERÓW ZEWNĄTRZRUROWYCH ECP
NA JAKOŚĆ USZCZELNIENIA PRZESTRZENI POZARUROWEJ**

1. WSTĘP

Pakery zewnętrzne (ECP) zastosowano po raz pierwszy w polskim przemyśle w latach 90. XX w. podczas realizacji prac wiertniczych na Niżu Polskim. W tym okresie nastąpiło odkrycie znaczących złóż ropy naftowej i gazu ziemnego w północno-zachodniej Polsce.

Charakter odkrytych złóż oraz ich parametry geologiczno-złożowe spowodowały szereg komplikacji i konieczność wprowadzenia nowych technologii.

Podstawowym problemem, jaki pojawił się podczas prowadzenia prac wiertniczych, była przede wszystkim kwestia uszczelnienia eksploatacyjnej kolumny rur okładzinowych.

Problem ten był wynikiem skrajnie niekorzystnych warunków, w jakich prowadzone były prace:

- wysoki gradient ciśnienia złożowego wynoszący 0,018÷70,022 MPa/mb;
- zawartość w płynie złożowym:
  - H₂S – 20%,
  - CO₂ – 3%;
- przyływy oraz mikroprzyływy solanek magnezowych o niskim pH.

Przeprowadzono szereg analiz wykonanych zabiegów rurowania i cementowania eksploatacyjnych kolumn rur okładzinowych, z których wynikało, że:

- wyniki analizy stanu zacementowania rur o średnicy zewnętrznej 7" (wg pomiarów geofizyki wiertniczej) były niejednoznaczne;
- pojawiły się przyrosty ciśnień w przestrzeniach międzyrurowych 7" × 9 5/8", przyływy płynu złożowego spowodowane (jak uznano w początkowej fazie) nieskuteczną izolacją dolomitu głównego.

---

* PN „Diamant” Sp z o.o., Zielona Góra

W celu poprawy skuteczności izolacji eksploatacyjnych kolumn rur okładzinowych oraz zminimalizowania niekorzystnego wpływu warunków otworowych podjęto następujące środki zaradcze:

- Wprowadzono bieżącą obserwację wykonanych odwiertów – przestrzeni międzyrurowych 9 5/8" × 7", która wykluczyła przyływ płynu złożowego z dolomitu głównego. Stwierdzone przyływy zakwalifikowano jako przyływ solanki magnezowej o gradientcie ciśnienia zbliżonym do wartości 0,022 MPa/m.
- Wprowadzono obowiązek pozostawienia po zabiegu rurowania i cementowania w przestrzeni 9 5/8" × 7" wyliczonego nadciśnienia.
- Wykorzystując specjalistyczne, naukowe służby PGNiG, podjęto prace, mające na celu próbę opracowania skutecznych technologii cementowania kolumn eksploatacyjnych rur, uwzględniających obecność w otworze solanek magnezowych.
- Wprowadzono dozbrojenie kolumny rur eksploatacyjnych w pakery zewnętrzne, których zadaniem było odizolowanie płaszcza cementowego od wpływu medium złożowego z dolomitu głównego w fazie wiązania cementu.

Zastosowanie pakerów zewnętrznych jako elementu poprawiającego izolację przestrzeni pozarurowej podczas wiązania cementu nad pakerem jest rozwiązaniem stosowanym do dzisiaj.

Kolejne możliwości zastosowania pakerów typu ECP pojawiły się z chwilą rozpoczęcia udostępniania złóż otworami z poziomym odcinkiem. W tym przypadku pakery zewnętrzne zastosowano do podziału długiego odcinka horyzontalnego na szereg krótszych odizolowanych interwałów w strefie złożowej, umożliwiającym prowadzenie optymalnej eksploatacji złoża jak również przeprowadzanie efektywnych zabiegów intensyfikacji.

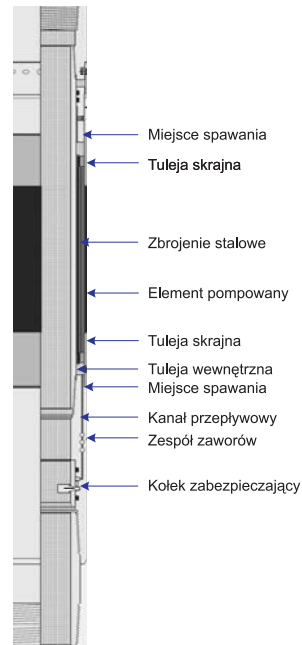
2. PAKERY ZEWNĄTRZRUROWE – BUDOWA, ZASTOSOWANIE I OBSŁUGA

Paker zewnętrzny zbudowany jest z następujących, podstawowych elementów (rys. 1):

- tuleja wewnętrzna;
- łączniki – dolny i górny;
- element pompowany (guma, w części lub na całej długości zbrojona elastycznym płaszczem z blaszek stalowych lub siatki stalowej);
- tuleje skrajne, do których zamocowane jest zbrojenie elementu uszczelniającego i sam element uszczelniający (pompowany);
- system zaworów.

Podstawowe cechy pakerów zewnętrznych to:

- przelot wewnętrzny taki jak dla odpowiadającej im średnicy rur okładzinowych;
- parametry wytrzymałościowe korpusu pakera odpowiadają odpowiednim parametrom wytrzymałościowym rur okładzinowych;
- duży współczynnik ekspansji – możliwość uszczelnienia w interwałach skawernowanych i w odcinkach otworu o powiększonej średnicy;
- duży zakres długości elementów uszczelniających (do ok. 10 m).

Rys. 1. Budowa pakera zewnątrzrurowego

Pakery zewnątrzrurowe stosowane są do:

- likwidacji migracji płynów złożowych pomiędzy formacjami skalnymi;
- oddzielania formacji o różnych gradientach ciśnienia;
- podziału długiego, horyzontalnego odcinka otworu na mniejsze, izolowane interwały;
- poprawy szczelności zacementowanej kolumny rur;
- polepszenia warunków wiązania zaczynu cementowego;
- zabiegów cementowania w otworach ze strefami zaników płuczki;
- wspomaganie skutecznej likwidacji odwiertów.

Podstawowym czynnikiem skuteczności zastosowania pakerów zewnątrzrurowych jest ich właściwy dobór do warunków otworowych.

Podczas doboru pakera zewnątrzrurowego powinno się uwzględnić następujące parametry:

- typ elementu pompowanego;
- długość elementu;
- wytrzymałość elementu na ciśnienie różnicowe w warunkach otworowych;
- temperaturę w głębokości zapięcia;
- krzywiznę otworu;
- geometrię otworu – średnicę otworu;
- technologię prac;
- rodzaj płynu jakim napełniany będzie paker;
- przewidywane wartości ciśnienia podczas prowadzenia prac z użyciem pakerów zewnątrzrurowych oraz właściwe ustawienie ciśnień otwarcia i zamknięcia zaworów.

3. OBSŁUGA PAKERÓW ZEWNĄTRZRUROWYCH

Prace z użyciem pakerów zewnętrznych, pomimo stosunkowo prostej ich konstrukcji, wymagają ścisłego przestrzegania procedur postępowania opracowanych przez producentów, uwzględniających:

- ciśnienie otwarcia zaworów,
- objętość napełnienia i współczynnik ekspansji elementu uszczelniającego,
- ciśnienie zamknięcia zaworów,
- wytrzymałość elementu uszczelniającego na ciśnienie różnicowe.

Projektując użycie pakera zewnętrznego, należy powyższe czynniki szczegółowo przeanalizować.

Ciśnienie otwarcia zaworów

Ciśnienie otwarcia zaworów pakera musi uwzględniać technologię prac. Wartości ciśnienia otwarcia zaworów powinny być tak dobrane, aby możliwe było wykonanie wszystkich prac poprzedzających zabieg zapięcia pakera (pakerów) z uwzględnieniem odpowiedniego zapasu ciśnienia bezpieczeństwa. Niewłaściwe dobranie ciśnień otwarcia może spowodować przedwczesne napełnienie pakera i w efekcie uniemożliwienie poprawnego wykonania innych zabiegów, np. zabiegu cementowania.

Objętość napełnienia

Przed przystąpieniem do prac należy określić teoretyczną objętość napełnienia pakera. Wielkość ta, możliwa do określenia na podstawie pomiarów geofizycznych, pozwala na właściwe dobranie typu pakera, a zwłaszcza ustalenie długości i konstrukcji elementu uszczelniającego.

Każdy paker zewnętrzny ze względu na swoją konstrukcję posiada określoną maksymalną wartość objętości napełnienia. Przekroczenie tej wartości może spowodować rozerwanie elementu uszczelniającego.

Ciśnienie zamknięcia zaworów

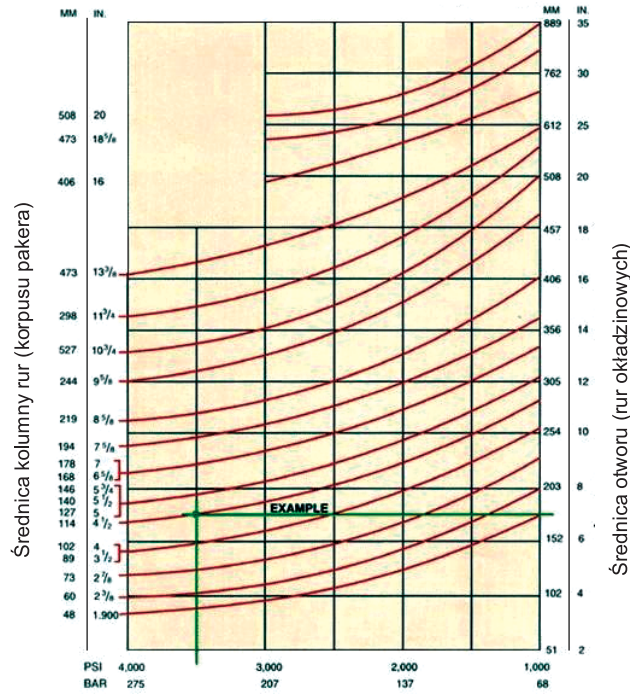
Ciśnienie to określa wartość „ciśnienia uwięzionego” wewnątrz elementu pompowanego. Właściwe dobranie wartości ciśnienia zamknięcia zapobiega z jednej strony przekroczeniu wytrzymałości elementu pompowanego na ciśnienie wewnętrzne i w efekcie rozerwaniu spowodowanemu ciśnieniem wewnętrznym, a z drugiej umożliwia uzyskanie przez paker optymalnej wytrzymałości na ciśnienie różnicowe.

Wytrzymałość elementu uszczelniającego na ciśnienie różnicowe

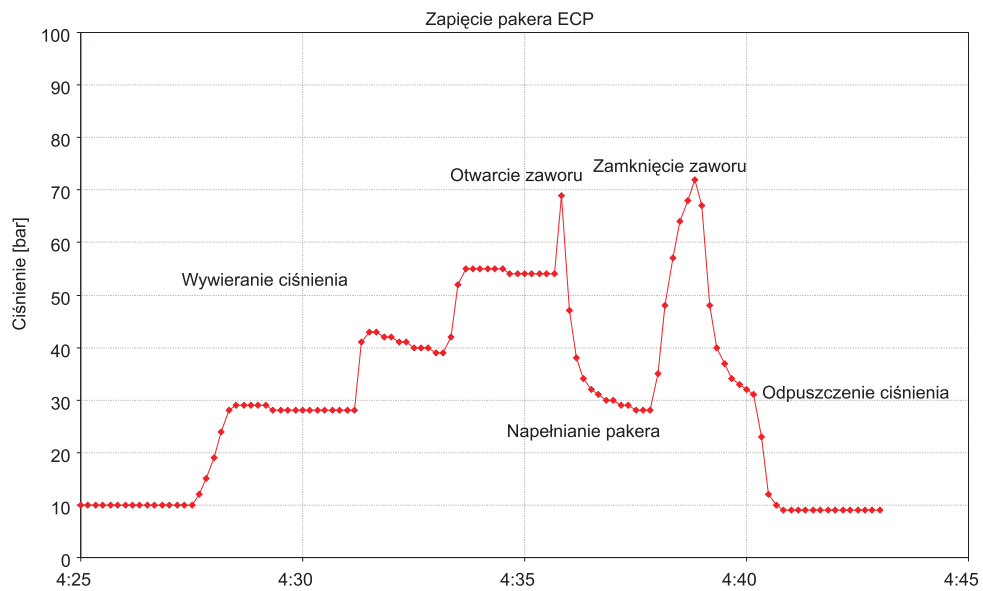
Parametr ten dobierany jest na podstawie krzywych opracowanych przez producenta pakera (rys. 2). Wytrzymałość pakera na ciśnienie różnicowe zależy głównie od średnicy pakera, średnicy otworu oraz długości elementu.

Jednym z podstawowych problemów, jakie pojawiają się podczas realizacji prac z użyciem pakerów zewnętrznych, jest potwierdzenie ich właściwego zapięcia.

Jak dotąd, jedynym miarodajnym źródłem informacji na temat poprawności zapięcia pakera zewnętrznego jest wykres ciśnienia zapięcia połączony z obserwacją ilości wtłoczonej cieczy (rys. 3).

Rys. 2. Wykres wytrzymałości elementu uszczelniającego na ciśnienie różnicowe

Rys. 3. Wykres zmian ciśnienia podczas zapinania pakera zewnątrzrurowego

4. SKUTECZNOŚĆ ZASTOSOWANIA PAKERÓW ZEWNĄTRZRUIOWYCH

Analizę skuteczności zastosowania pakarów zewnętrznych należy odnieść do konkretnych przykładów zastosowań.

- W przypadku zastosowania pakera typu ECP nad strefą złożową w celu wzmocnienia izolacji i polepszenia warunków wiązania zaczynu cementowego nad pakarem, skuteczność pakarów można określić jako dobrą. Skuteczne odizolowanie warstw o wysokim gradientcie ciśnienia złożowego powoduje polepszenie własności płaszcza cementowego nad zapiętym pakarem ECP. Z drugiej strony, umieszczenie pakera w takim miejscu może spowodować zmniejszoną skuteczność lub brak izolacji w obrębie strefy złożowej.
- Izolacja horyzontów zawodnionych – zastosowanie pakarów typu ECP zapewnia dość skuteczną izolację. Problemem może stać się trwałość takiej bariery. Zależy to głównie od warunków otworowych, zmian ciśnienia i temperatury w trakcie eksploatacji.
- Rozdzielenie długiego odcinka horyzontalnego – izolacja odcinków otworu wykonana przez pakery zewnętrzne jest skuteczna. Podział długiego odcinka horyzontalnego na mniejsze, skutecznie oddzielone interwały pozwala na wykonywanie skomplikowanych i bardzo efektywnych zabiegów stymulacji, a w razie komplikacji (np. dopływ wód złożowych) na selektywną likwidację warstwy produktywnej.
- Izolacja przestrzeni międzyrurowej w obrębie buta kolumny rur (paker ECP zapięty nad butem poprzedniej kolumny rur okładzinowych) – zastosowanie pakarów ECP może w sposób trwały zlikwidować pewne niekorzystne zjawiska (np. dopływy płynów złożowych), jednakże powoduje utratę kontroli nad odwiertem i może prowadzić do zjawisk bardziej niekorzystnych (np. erupcje wgłębne).
- Wspomaganie likwidacji warstw produktywnych – należy zauważyć wysoką skuteczność zastosowania pakarów typu ECP. Wydłużony w stosunku do korków typu *inflatable* element uszczelniający powoduje poprawę warunków izolacji i w zdecydowany sposób zwiększa szanse trwałej i poprawnej likwidacji warstwy produktywnej np. w sytuacji dopływu wód złożowych.
- Podstawowa izolacja w przypadku stosowania krótkich linerów izolujących – wysoką skuteczność zastosowania pakarów ECP, potwierdzona została wieloma tego typu zabiegami. W niektórych przypadkach skomplikowanego stosowania krótkich linerów izolujących jest to jedyny możliwy technicznie sposób izolacji. Taki sposób użycia pakarów typu ECP jest stosowany z powodzeniem do izolacji np. w obrębie buta kolumny eksploatacyjnej rur okładzinowych.

5. WNIOSKI

Pojedyncze pakery zewnętrzne (ECP) mają bardziej charakter pakarów zabiegowych-czasowych niż pakarów stałych. Okres, w jakim pakery zewnętrzne spełniają swoje zadanie (utrzymują izolację), jest uzależniony od wielu czynników i trudny do określenia.

Istotny wpływ na trwałość izolacji wykonanej za pomocą pakera typu ECP mają:

- temperatura,
- wielkość i częstość zmian ciśnienia w odwiercie,
- rodzaj płynu, jakim wypełniony został paker.

Jak widać, wykonawca prac ma ograniczony wpływ na trwałość izolacji. Jedynym możliwym do zmiany w tym przypadku czynnikiem jest rodzaj płynu, jakim wypełniony jest paker. Obecnie trwają próby opracowania i doboru optymalnej cieczy wypełniającej.

Stosowanie pakarów zewnętrznych (ECP) wymaga:

- odpowiedniego przygotowania otworu (np. poszerzenie otworu),
- stosowania właściwych procedur doboru i przygotowania pakera,
- poprawności zapięcia, potwierdzonej przebiegiem krzywej ciśnienia i zmiany objętości.

Reasumując, pakery zewnętrzne spełniają pozytywną rolę w realizacji otworu wiertniczego, zwłaszcza w zakresie izolacji warstw produktywnych i poprawy skuteczności cementowania. Wymagają jednak precyzyjnej obsługi zarówno na etapie projektowania (doboru), przygotowania do użycia, jak i montażu.

Spełnienie wszystkich wymogów projektowych i wykonawczych wymaga uzyskania bardzo szczegółowych danych o otworze, co w konsekwencji może prowadzić do uznania użycia pakarów zewnętrznych za zabieg drogi.

Należy jednak zauważyć, że pomimo wysokiej ceny w wielu wypadkach (np. długie odcinki horyzontalne) zastosowanie pakarów typu ECP jest niezbędne dla uzyskania poprawnego stanu technicznego otworu i powinno być standardem.